

Pim Huijnen, De belofte van vitamines. Voedingsonderzoek tussen universiteit, industrie en overheid 1918–1945 (Hilversum: Verloren 2011). 176 pp., ISBN 978-90-8704-241-7. € 22,00.

De zogenaamde triple helix-verhouding tussen universiteit, industrie en overheid is een bijzonder actueel thema. Huijnen verwijst naar de controverse die in Nederland ontstond in 2009, toen wetenschappelijk griepadviseur Ab Osterhaus onder vuur kwam te liggen omwille van zijn banden met de farmaceutische industrie. Belgische lezers zullen vermoedelijk veeleer denken aan het proefveld voor genetisch gemodificeerde aardappelen dat werd beschadigd in mei 2011, wat een soortgelijke discussie deed oplaaien.

Met zijn analyse van het Nederlands vitamineonderzoek tot en met de Tweede Wereldoorlog, een gevalstudie die nog niet was uitgewerkt, heeft Huijnen een belangrijke bijdrage geleverd tot het historisch onderzoek omtrent deze problematiek. In het eerste hoofdstuk staat de (voor)geschiedenis van het Nederlands Instituut voor Volksvoeding (NIVV) centraal. Verschillende factoren speelden de oprichting van het NIVV in 1919 in de hand. De levensmiddelenschaarste tijdens de Eerste Wereldoorlog had het belang van voedselvoorziening en -kwaliteit op de politieke agenda geplaatst. En een nieuwe en veelbelovende voedingsleer – de vitaminetheorie, waartoe Nederlandse wetenschappers belangrijke bijdragen hadden geleverd – was gedurende de voorafgaande jaren doorgebroken. Niettemin kon het startkapitaal slechts moeizaam worden ingezameld en bevond het instituut zich ook nadien haast continu in financiële nood. Omwille van de beperkte staatssteun richtte het zich in toenemende mate op de behoeftes van de industrie. Dit bleef niet zonder gevolgen. In plaats van coöperatief het bevolkingswelzijn te kunnen dienen, raakte het NIVV verwickeld in ‘een wereld die toenemend gedomineerd werd door concurrentie, geheimhouding, reclame en gewin’ (p. 59).

Het tweede hoofdstuk behandelt de contacten tussen academische vitamineonderzoekers en de Nederlandse voedingsmiddelenindustrie vanaf de tweede helft van de jaren 1920. Bijzondere aandacht gaat naar de factoren die beide partijen in elkaars armen dreven. Voor bedrijven zoals Organon en Philips-Van Houten, suggereert Huijnen, was wetenschappelijk inzicht an sich minder belangrijk dan de mogelijkheid om gezondheidsclaims te kunnen maken, gehuld in de mantel der wetenschap. Voor de academici was een becommernis om de volksgezondheid net één van de motieven om met vitamineproducenten in zee te gaan: zo hoopten ze toe te kunnen zien op de kwaliteit van commerciële preparaten. Materiële en materialistische beweegredenen waren echter minstens even belangrijk. Universitaire salarissen werden als onbevredigend ervaren en vanaf de jaren 1930 werd het wegens de hoge kostprijs moeilijk om onafhankelijk van de industrie baanbrekend onderzoek naar vitamines te verrichten.

Voor Huijnens pragmatische protagonisten was het niet zozeer relevant óf een alliantie met de industrie wenselijk was als wel h^oe de samenwerking concreet zou verlopen. Voortbouwend op zijn karakterisering van de vitamine-experts Evert van Leersum, Ernst Laqueur, Lodewijk Wolff, Evert Gorter en Barend Jansen in de eerste twee hoofdstukken, verduidelijkt Huijnen deze stelling in het derde en laatste hoofdstuk overtuigend met een gevalstudie over H.W. Julius, Wolffs opvolger aan de Universiteit Utrecht en bij Organon. De focus verschuift daarbij naar het overheidsbeleid in de jaren 1930 en tijdens de Tweede Wereldoorlog, wanneer de voedingsproblematiek opnieuw bijzonder urgent werd.

Huijnens studie is gebaseerd op zorgvuldig bronnenonderzoek en haar thematisch-chronologische opbouw is bewonderenswaardig. Er zijn echter ook enige onnauwkeurigheden. De bewering dat ‘voor wetenschappers [...] elke commerciële patentering van innovaties strijdig [was] met de academische waarden’ (p. 89) wordt bijvoorbeeld niet onderbouwd en wordt in de erop volgende paragrafen zelfs tegengesproken. Het is ook jammer dat Huijnen niet ingaat op bestaande modellen omtrent de opkomst en ontwikkeling van ‘wetenschapsgebaseerde industrieën’, die tot op zekere hoogte sterk aansluiten bij zijn bevindingen – vergelijk Ulrich Marsch, *Zwischen Wissenschaft und Wirtschaft* (Paderborn, 2000), pp. 45–8 en 91–4. In vergelijking met dit vroeger onderzoek blijven bepaalde aspecten van de universiteit-industrierelatie onderbelicht. De lezer komt bijvoorbeeld wel te weten dat Wolff en Lucius hun studenten inschakelden bij hun werk voor Organon, maar niet in welke mate de rest van hun universitaire opleiding hen voorbereidde op een carrière als industrieel onderzoeker en of Organon het onderwijscurriculum poogde te beïnvloeden. Tenslotte had de argumentatie van Huijnens protagonisten nog grondiger kunnen worden ontleed op basis van wetenschapssociologisch onderzoek omtrent de ‘morele economie’ van de verhouding universiteit-bedrijfsleven (zie bijvoorbeeld Ulrich Rasmussen, ‘The moral economy of the drug company-medical scientist collaboration in interwar America’, *Social Studies of Science* 34 (2004) 161–85). Gezien de enorme omvang van de secundaire literatuur omtrent de door Huijnen behandelde thema’s dient deze kritiek onmiddellijk te worden gerelativeerd. Feit blijft echter dat deze uitstekende studie op bepaalde punten nog had kunnen worden verbeterd.

Joris Mercelis (Universiteit Gent)